

IDENTITET

Teorierne om Social identitet, Det multiple selv
og Identity control theory (ICT)

Anders Dræby

IDENTITET - Teorierne om Social identitet, Det multiple selv og Social identity therapy

København og Aarhus 2016

Copyright © Anders Dræby

ISBN: 978-87-7507-372-6

DOI: 10.7146/aul.143.120

Afdeling for Generel pædagogik og Pædagogisk filosofi

Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse

AARHUS UNIVERSITET

Indhold

Indledning	3
1. Teorien om social identitet	4
2. Det multiple selv	7
3. Identity Control Theory (ICT)	10
Afslutning	14
Litteratur	16

Indledning

I arbejds- og organisationspsykologien er man blandt andet optaget af de psykologiske spørgsmål, der knytter sig til individet og dets gruppetilhørsforhold i arbejds- og organisationssammenhænge. Det gælder også spørgsmålet om identitet, der i de seneste år generelt har fået stor opmærksomhed inden for human-, social- og adfærdsvidenskaberne.

På nogle måder oplever vi, at arbejdet i stigende grad fylder meget i mange menneskers liv og kan være en væsentlig del af deres identitet og sociale liv. Mange af os henter således en stor del af vores identitet og selvværd i vores arbejde og på vores arbejdsplads, og arbejdet spiller en vigtig rolle for vores sociale status. Det er en af grundene til, at man inden for arbejds- og organisationspsykologien er interesseret i begrebet identitet, og i hvordan forskellige former for menneskelig identitet for eksempel påvirkes af organisationssammenhænge og har indflydelse på de sociale processer mellem individer og i grupper. I denne opgave vil jeg gøre rede for nogle forskellige forståelser af identitet og i forlængelse heraf diskutere, hvilken indflydelse det kan have på individets identitet at være en del af en gruppe eller organisation.

1. Teorien om social identitet

Fænomenet identitet behandles blandt andet i teorien om social identitet, der blev grundlagt i 1970'erne af Henri Tajfel og John Turner og som en socialpsykologisk teori ligger inden for rammerne af det samfundsvidenskabelige genstandsfaldt og erkendelsesinteresse (jf. Christensen (2005), kap. 6). Forståelsesrammen for den sociale identitetstilgang er således overordnet set, at individet ikke er en isoleret entitet men eksisterer i en social kontekst, hvorfor det psykiske må vurderes i sammenhæng med den måde, hvorpå mennesker agerer sammen socialt. Mere præcist tager teorien udgangspunkt i en social-kognitiv tilgang til mennesket – der undersøger vores måde at fortolke, analysere og huske informationer om forskellige sociale situationer (Pennington (2000), 1) – for at fokusere på hvordan vores forståelse af, hvem vi er, i et vist omfang er forbundet med måden, hvorpå vi relaterer os i og til sociale grupper. Mens mange socialpsykologiske identitetsteorier i overensstemmelse med en lang vestlig tradition alene har fokuseret på et identitetsbegreb omhandlende det enkelte individs unikke selvforståelse, antager denne teori således, at vores identitet har to kilder, en personlig og en social. Derfor er identitetsbegrebet også knyttet til to forskellige aspekter af selvet: (1) Den personlige identitet, der er knyttet til det individuelle selv og dækker over de forestillinger vi har om vores egne egenskaber, og som dannes gennem differentiering ved sammenligninger med andre; og (2) den sociale identitet, som er knyttet til det sociale selv og dækker over de selvforestillinger, der stammer fra vores viden om at være medlemmer af en social gruppe (Crocker (1990), 60).

Ifølge Brewer og Gardner kan den sociale identitet yderligere inddeles i to niveauer: En interpersonel identitet, der er knyttet til det relationelle selv og opstår gennem nære relationer, hvor vores selvværd kommer af at tilpasse os sociale roller; og en kollektiv identitet, der er knyttet til det kollektive selv og opstår gennem inklusion i større grupper, som sammenlignes med andre eksterne grupper, hvor vores selvværd kommer af gruppens sociale status (Brewer (1996; 2004)). Denne identitetsteori er altså forbundet med en idé om, at vores identitet er et integrativt fænomen knyttet til tre

sameksisterende selv-repræsentationer – og i lighed med Kitayamas opgør med det traditionelle identitetsbegreb, som baseret på en idé om selvet som en uafhængig, autonom enhed, antager teorien, at nogle afgørende aspekter ved vores identitet dannes i sociale sammenhænge og er afhængige af sociale relationer (Kitayama (2000)). Idet vores personlige identitet dannes gennem sammenligning med andre, kan man endda argumentere for, at alle dele af vores selvforståelse er social.

En væsentlig del af vores sociale identitet hænger som nævnt sammen med den eller de grupper, som vi tilhører, og lige så vel som vi er motiverede for en positiv personlig identitet (et personligt selvværd), er vi motiverede for en positiv social identitet (et kollektivt selvværd) (Crocker (1990), 60). Når vi udsættes for trusler mod vores sociale identitet vil vi have en tendens til at bevare vores kollektive selvværd ved gennem sammenligning med andre grupper at favorisere den gruppe vi tilhører (in-gruppen) og nedvurdere andre grupper (out-grupper). Diskriminering og fordomme mod medlemmer af andre sociale grupper er således et spørgsmål om at opretholde en positiv social identitet, og til det formål benytter vi os af sociale selv-kategoriseringer (Brewer (1996), 86). Som medlemmer af en gruppe har vi altså en social identitet, som betyder at vi vil være tilbøjelige til at betragte os selv stereotyp – gennem den sociale klassificering får vi ikke blot en mulighed for at lokalisere os selv inden for et socialt miljø, vi får også et systematisk middel til at definere os selv og andre ud fra de prototypiske karakteristiske, der er knyttet til gruppen. Vores adfærd og kognitive processer som gruppemedlemmer er med andre ord kvalitativt anderledes end vores adfærd og kognitive processer som individer.

Ashforth og Mael uddyber den sociale identifikation til at gælde 4 principper: (1) Først og fremmest er identifikationen en kognitiv konstruktion, hvor individet opfatter sig selv som psykologisk forbundet med gruppen; (2) den involverer en personlig erfaring af gruppens op- og nedture; (3) kan adskilles fra internalisering ved at referere til selvet i sociale kategorier snarere end inkorporering af værdier og holdninger som ledeprincipper; (4) og svarer til identifikation med en person, selv om der er tale om en social referent (Ashforth (1989), 22). Organisationen er en social kategori, og organisatorisk identifikation er en speciel form for social identifikation, idet

organisationen antages at omfatte nogle karakteristika, der er fælles for alle dens medlemmer, eller den antages at omfatte en række disparate og løst forbundne subidentiteter. I den organisatoriske identifikation bliver individet altså kognitivt forbundet med organisationen, uden at der ifølge Ashforth og Mael direkte er tale om en internalisering af organisationens mål og værdier om end individet vil have en tendens til indirekte at overtage dem. I socialiseringen i organisationen vil individet være tilbøjelig til at overtage de karakteristika, der opfattes som prototypiske for den organisation, han eller hun identificerer sig med. En stærk eller unik organisationsidentitet vil desuden kunne forøge medlemmernes loyalitet, og identifikationen med organisationen er således en proces, hvor individerne vil kunne reificere og forpligte sig over for organisationen og en indirekte vej til at forøge internaliseringen af dens værdier (ibid, 29). I og med at individet kan tilhøre flere grupper og også har en personlig identitet, er der risiko for konflikt mellem de roller, som identiteterne involverer.

2. Det multiple selv

Mihnea Moldoveanu og Howard Stevenson (MS) har udviklet en anden teoretisk identitetstilgang, der er baseret på en idé om, at individet har et multipelt selv. Dermed berører de en central problemstilling i diskussionen om identitetsbegrebet, der handler om hvorvidt menneskets identitet er en uforanderlig enhed, eller om den er foranderlig og mangfoldig – altså i hvilket omfang er menneskers oplevelse af sig selv den samme over tid og i forskellige situationer? I dette tilfælde bliver diskussionen baseret på en distinktion imellem en aristotelisk tradition, der anskuer selvet som et enhedsligt system, og en heraklitisk tradition, der anskuer selvet som et fragmenteret fænomen (Moldoveanu (2001), 295).

Vi så hvordan den sociale teori om identitet vendte sig imod idéen om en uafhængig identitet og i stedet skelnede mellem et socialt og et personligt identitetsniveau, der som forskellige repræsentationer af selvet sameksisterer i det enkelte individ. MS tager tilsvarende et samfunds- eller socialvidenskabeligt udgangspunkt og vender sig i henhold til den skitserede distinktion mod en bestemt udbredt idé inden for blandt andet dette vidensområde, som de altså betegner den aristoteliske tradition. Ifølge denne tradition betragtes sociale aktører altså som rationelle individer med et afgrænset og sammenhængende selv, og idéen findes blandt andet i teorien om rational choice og rational actor modellen (Gintis (2006)). I henhold til rational choice teorien er der i mennesker en immanent drift mod at optimere deres nytte gennem handlinger. Det indebærer, at vi må anskues som rationelt kalkulerende og selv-interesserende subjekter, som har et sammenhængende selv, der er styret af en samlet målsætning, og som kan træffe fornuftige beslutninger om at udføre handlinger rettet mod den målsætning, der er baseret på information om vores situation (Moldoveanu (2001), 302). MS kritiserer idéen om den rationelle aktør for at mennesket i stor udstrækning er styret af modstridende tanker og interesser, men siger i henhold til teorien om kognitiv dissonans,

at vi vil have en tendens til at vælge passende rationaliseringer af vores handlinger og beslutninger.

I det heraklitiske perspektiv henviser selvet ikke til en kohærent enhed af præferencer og mål, der former vores beslutninger og handlinger (ibid, 313). Individet er ikke et sammenhængende selv, og dets valg og adfærd må forstås ud fra en flerhed af selver, der gennem intrapersonelle konflikter og forhandlinger søger kontrol med individet. En implikation af denne tilgang er, at individuel adfærd kan forstås som underlagt de samme problematikker, der karakteriserer social adfærd. MS trækker derfor på indsigter fra konfliktsociologien, der går tilbage til dialektikken hos Friedrich Hegel og Karl Marx, hvor enhver udviklingsproces ses som en kamp. På den lidt anden måde ser Friedrich Nietzsche og Michel Foucault det sociale som et område for magtkampe, hvor individets identitet og selvforhold i høj grad er manifestationer af magt. MS trækker desuden på Tom Schellings økonomiske teori, der ser selvet som et netværk af intrapersonelle konflikter – eller med andre ord er der tale om en multiplicitet af sideordnede selvstrukturer, der kæmper for kontrol og magt over kroppen.

Selvet er ikke som i den artistoteliske tradition et ensartet fænomen med en overordnet rationel evne til at styre konfliktende impulser, men umiddelbart en splittet (skizoid) slagmark for konflikter mellem forskelligrettede impulser. Det individuelle selv er således et "ongoing coordination problem between competing interests and desires" (ibid, 318), og i stedet for at være præget af en instrumentel rationalitet der integrerer de mangfoldige interesser og behov er selvet præget af en undersøgende rationalitet (ibid, 323). Den intrapersonelle koordination har altså sin egen logik, derved at individets valg og handlinger ikke så meget er rettet mod at optimere nytte men mod at undersøge hypoteser omkring sin identitet. Den individuelle identitet er den viden, vi har om os selv, og som vi opbygger gennem refleksive handlinger, hvor vi lærer om vores egne præferencer og etablerer hypoteser om, hvem vi er. Rational choice og rational actor teorien udskiftes således med en teori om en lokal rationalitet, hvor vi hele tiden søger at undersøge vores valg og adfærd og koordinere mellem forskellige værdier og impulser. Som i den sociale identitetsteori fokuseres der altså på kognitive strukturer og processer. Men MS's identitetsteori minder i høj grad om den traditionelle idé om

identitet, som den sociale identitetstilgang gjorde op med. For MS bestemmes og dannes identiteten i høj grad gennem individets selvevalueringer, om end de er fortløbende og eksperimentelle, mens den sociale identitetstilgang så identiteten som socialt dannet gennem sammenligninger med andre, relationer til andre eller inklusion i grupper. Umiddelbart tematiserer MS således ikke, hvad det vil sige for et individs identitet, at det indgår i en gruppe eller en organisation.

3. Identity Control Theory (ICT)

En tredje identitetsteori er Peter Burkes Identity Control Theory (ICT), der fokuserer på:

”..the nature of persons identities (who they are) and the relationship between the persons identities and their behavior within the context of the social structure within which the identities are embedded” (Burke (A)).

Som i den sociale identitetsteori har identiteten altså en væsentlig social opbygning, og der tages også et samfundsvidenskabeligt udgangspunkt i forståelsen af menneskets identitet. Men i stedet for en social-kognitiv orientering vokser ICT blandt andet ud af den strukturelle symbolske interaktionisme eller sociale behaviorisme, som antager, at sociale forhold erkendes gennem en symbolsk formidlet proces, der består af interaktion og kommunikation – om end ICT også lægger vægt på kognitive processer (Christensen (2005), 60). Mennesker forholder sig til begivenheder gennem den mening, de tillægger dem, og meningerne skabes i de interaktioner mennesker har med andre mennesker, hvor de har delte forståelser af symboler. Identiteter er de meninger, som individer har om, hvad det betyder at være dem, og de meninger, der definerer selvet er indeholdt i de identitetsstandarder, som knytter sig til grupper, roller eller enkeltpersoner (Burke (2003), 2). Denne identitetsstandard definerer hvordan det er eller bør være, at være den man er i bestemte situationer, og folk forsøger i bestemte situationer at kontrollere de meninger, der er relevante for selvet, så de er i overensstemmelse med identitetsstandarden. En anden komponent i ICT er input i form af perceptioner af, hvordan man ser sig selv i situationer, og disse perceptioner kommer ofte fra den feedback andre har på os i situationerne. Den tredje komponent er komparatoren, der sammenligner vores perceptioner med de selvdefinerende meninger, der er indeholdt i identitetsstandarden. Den fjerde og sidste komponent er output som fører til vores

sociale adfærd i situationen, der indebærer tilkendegivelse af meningen med vores identitet. Enhver identitet er således et kontrolsystem, der forsøger at kontrollere perceptioner ved at bringe dem i overensstemmelse med de selvdefinerende meninger, der er indeholdt i identitetsstandarten. Kontrolsystemet har imidlertid flere niveauer, hvilket betyder, at identitetsstandarten godt kan forandre sig, hvilket typisk sker, hvis der er vedvarende problemer med at bekræfte en bestemt identitet eller, hvis der er tale om flere forskellige identiteter, hvis bekræftelse kræver modsatte meninger (ibid, 7).

Lige som den sociale identitetstilgang skelnede mellem flere identitetsniveauer, skelnes der i ICT mellem næsten tilsvarende 3 identitetsniveauer: (1) Personlig identitet, der handler om at være lige netop det unikke individ man er. Her handler identitetskontrol om kontrol af de ressourcer, der opretholder individet som unikt. (2) Rolleidentitet, der handler om de forventninger og egenskaber man tillægger sig selv i en rolle, og som indlæres gennem interaktion med andre. Her handler identitetskontrol om at kontrollere de ressourcer, der opretholder rollen og gruppen, hvori den opererer. (3) Social identitet, der handler om den mening man giver sig selv som medlem af en gruppe. Her handler kontrol om at kontrollere de ressourcer, der opretholder gruppen og dens grænser. Som vi så i de andre identitetsteorier, er individet altså orienteret mod at opretholde og manifestere sin identitet. Mens den sociale identitetstilgang forfægtede flere identitetsniveauer og MS forfægtede idéen om et mangfoldigt selv forenet i en sammenhængende identitetsstruktur, gør Burke mere ud af at markere, at vi har multiple identiteter – én for hver af de personer, vi antager vi er, for de roller vi har og for de grupper som vi tilhører – der dog alle residerer i det hierarkiske kontrolsystem, hvor nogle identiteter som f.eks. køn og race er højere end andre (Burke (B), 2). I én situation kan der aktiveres flere forskellige identiteter, og de højere identiteter vil kontrollere de lavere – den personlige identitet er gennemgående og vil f.eks. være tilbøjelig til at være højt i hierarkiet (Burke (2003b), 12). I nogle tilfælde vil der imidlertid kunne opstå konflikt imellem identiteter eller i forhold til at opretholde en identitetsstandart.

Som i den sociale identitetstilgang er identiteten i væsentlig grad et socialt produkt, og derfor har det også indflydelse på identiteten at være en del af en gruppe eller en

organisation. Som person agerer man blandt andet i positioner inden for den sociale struktur, der består i roller med fælles forventninger til den adfærd, man udøver i rollen. Hermed bliver forventningerne i rollen til en del af selvet som rolleidentitet, og de selvdefinerende meninger opstår gennem interaktion med andre, hvor deres responser på ens adfærd i rollen efterhånden indoptages og fremkaldes som symboler i én selv (Burke (1996), 3). Som nævnt vil individer forsøge at justere sin adfærd på en sådan måde, at responserne og ens kognitive egenvurderinger stemmer overens med identitetsstandarten. Imidlertid kan der opstå diskrepans, hvis man f.eks. ikke formår at opfatte sig selv i overensstemmelse med forventningerne til en rolle i en gruppe eller en organisation, og dette kan gennem såkaldt broken loop føre til stress (ibid, 9). Man kan også f.eks. være i den situation, at rolleidentiteter kommer i konflikt, hvilket giver angst – enten er der i intrarolle-konflikt modstridende forventninger til én bestemt rolleadfærd eller man kan i interrolle-konflikt agere i flere forskellige roller med indbyrdes modstridende forventninger. F.eks. kan kvinder opleve konflikt imellem deres arbejdsidentitet og en traditionel kønsrolleidentitet som kvinde (ibid, 23) – forventningerne til kvinder som familiemedlemmer er altså ikke altid kompatible med forventningerne til kvinder som ansatte i en organisation (Wiley (1991)).

Som person agerer man ligeledes socialt som medlem af grupper, og giver sig selv mening gennem en gruppeidentitet eller social identitet. Som medlemmer af en gruppe vil vi hele tiden forsøge at bekræfte vores sociale identitet gennem justering af vores adfærd, og når vi gør det, bekræfter vi også de andre gruppemedlemmers sociale identitet og skaber en gensidig afhængighed (Burke (D), 20). Gennem denne gensidige bekræftelse skabes der både øget emotionel tillid, som giver forpligtelse og tilhørsforhold mellem gruppemedlemmerne, og kognitiv gruppeorientering og involvering (Burke (1999), 361). Ethvert individ kan have mange forskellige roller og være medlem af mange forskellige grupper og derfor også være knyttet til mange forskellige sociale strukturelle positioner – de følgende multiple identiteter kan være relateret til hinanden på forskellige måder, fx kan et individ (1) have flere rolleidentiteter i én gruppe, som f.eks. at være både leder og kollega i en organisation; (2) have den samme rolleidentitet i flere grupper, som f.eks. både være ven på arbejdspladsen, i sportsklubben og i aftenskolen; (3) eller have forskellige rolleidentiteter i flere forskellige

krydsende grupper, som f.eks. at være holdspiller i en fodboldklub med en person, der er eens chef på arbejdspladsen, eller man møder sin kæreste til en klassefest (Burke (B), 8). I nogle tilfælde vil sådanne identiteter aktiveres på en måde så de kommer i konflikt med hinanden, og det hierarkiske kontrolsystem vil arbejde mod at reorganisere de identitetsdefinerende meninger og standarder, så der ikke opstår for store diskrepanser. Samtidig vil identiteterne altid både påvirkes af og påvirke de sociale strukturer, som de aktiveres inden for.

Afslutning

Forudgående er der kastet et blik på 3 identitetsteorier, der er fælles om at have et samfundsvidenskabeligt udgangspunkt, hvor fokus på menneskets kognitive strukturer og processer indgår i større eller mindre omgang.

Mens Moldovenau og Stevensons teori tager afsæt i at individet lever i en social virkelighed, men de tematiserer i høj grad identitetens interne eller intrapersonelle elementer. Derfor bliver det heller ikke afgørende fra dette perspektiv, at undersøge hvordan grupper eller organisationer påvirker individets identitet. Imidlertid tematiserer det tilstedeværelsen af flere selver, hvilket implicerer at individet godt kan have en anden identitet i en gruppe- eller organisationssammenhæng end i andre sammenhænge.

I den sociale identitetstilgang lægges der meget vægt på identiteten som et socialt produkt – også at etableringen af den personlige identitet forudsætter en grad af social interaktion. Der lægges meget vægt på, at grupper og organisationer vil have en påvirkning på individets identitet, lige som at individet også kan påvirke gruppen og organisationen. Fokus rettes dog også først og fremmest mod den kognitive påvirkning som kommer fra identifikationen med gruppen eller organisationen, men til slut så vi, at socialiseringen ind i organisationen også kan føre til en internalisering af organisationens værdier og mål.

I ICT lægges der mere vægt på sammenhængen mellem identitet og adfærd, idet identiteten også vises at have en personlig og en social dimension som i den sociale identitetstilgang. Individet indtager både sociale positioner i roller og i grupper, og når man indgår i en rolle eller en gruppe, vil man have en tendens til at afstemme sin adfærd, til de forventninger til identitet, der er i gruppen eller i rollen. I en gruppe – som en organisation også vil være – vil man ikke bare knytte sig emotionelt til de andre i

gruppen men også orientere sig kognitivt mod gruppen og committe sig til den. Her er overtagelsen af gruppens eller organisationens værdier og mål altså mere direkte end tilfældet er i den sociale identitetstilgang.

Fælles for alle de tre identitetstilgange er, at de i væsentlig grad ser identiteten som et mangfoldigt og foranderligt snarere end et ensrettet og uforanderligt fænomen. Det betyder også, at der kan opstå identitetskonflikter, hvilket kan være afgørende for forståelsen af moderne menneskers tilhørsforhold og problemer med samme i forhold til grupper og organisationer og i balancen mellem f.eks. at have en identitet som er knytte til et arbejde og en organisation og en identitet som er knytte til familie og venner. Alle tilgange viser, at vores identitet i et eller andet omfang hænger sammen med vores sociale færden, og de to tilgange gør en del ud af at vise, at væsentlige aspekter af vores identitet skabes i de nære relationer og større eller mindre grupper og organisationer, som vi indgår i.

Litteratur

- Ashforth, B. & F. Mael (1989): Social identity theory and the organization. In Academy of Management review: Vol 14 81), 20-39
- Brewer, M. & W. Gardner (1996): Who is this We?. In Journal of Personality and Social Psychology: Vol 71 (1), 83-93
- Brewer, M. & C. Sedikides (2004): Individual Self, Relational Self, and Collective Self, ch. 1. Psychology Press
- Burke, P. & D. Reitzes (1981): The link between identity and role performance. In Social psychology Quarterly: 44 (2), 83-92
- Burke, P. & J. Stets (1999): Trust and Commitment through Self-verification. In Social Psychology Quarterly: 62 (4), 347-366
- Burke, P. (2003): Identity change. Paper, University of California
- Burke, P. (2003b): Identities and social structure. paper
- Burke, P. (1996): Social identities and psychosocial stress. In Kaplan (ed) Psychosocial stress
- Burke, P. (A / uudg.): Identity Control Theory. wat2146.ucr.edu/Papers/05d.pdf
- Burke, P. (B / uudg.): Relationships among multiple identities. UCLA
- Burke, P. (D / uudg.): Interaction in small groups. UCLA
- Christensen, G. (2005): Psykologiens videnskabsteori. Roskilde: RUF
- Crocker, J. & R. Luhtanen (1990): Collective Self-Esteem and Ingroup Bias In Journal of Personality and Social Psychology: Vol 58 (1), 60-67

- Gintis, H. (2006): A framework for the unification of the behavioral sciences. Cambridge University Press
- Kitayama, S. (2000): Collective construction of the Self and Social Relationships. In *Child Development*: 71 (5), 1143-1146
- Lester, D. (2003): Comment on the self as a problem. In *Journal of Socio-economics*: 32, 499-502
- Moldovenau, M. & H. Stevenson (2001): The self as a problem. In *Journal of Socio-Economics*: 30, 295-330
- Pennington, D. (2000): *Social Cognition*. London: Routledge
- Wiley, M. (1991): Gender, work and stress. In *The sociological quarterly*: 32(4), 495-510